

ХІМІЧНІ НАУКИ

Андріяшина І.С.

студентка;

Левковець С.І.

аспірант;

Піскач Л.В.

кандидат хімічних наук, доцент,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РЕНТГЕНОФАЗОВИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМИ TLBR – PBVR₂

Введення в склад матеріалів бромідів важких металів (HgBr₂, PbBr₂), котрі стягують край смуги поглинання в дальню ІЧ-область, може преставляти інтерес для їх практичного застосування в ІЧ-оптиці [1].

Через розбіжності в літературних джерелах щодо способу утворення сполуки TlPbBr₃ дана система досліджувалася повторно. Метою роботи є уточнення фазових взаємодій в системі TlBr – PbBr₂.

Згідно [2] в цій системі утворюються три тернарні сполуки при складах 33,3333, 50 і 75 мол.% TlBr. TlPb₂Br₅ і Tl₃PbBr₅ утворюються конгруентно при 668 К та 665 К відповідно. TlPbBr₃ утворюється інконгруентно при 641 К за реакцією: $L_p + TlPb_2Br_5 \leftrightarrow TlPbBr_3$. В системі протікають три евтектичні процеси при 622, 630 та 657 К.

Сполука TlPb₂Br₅ кристалізується в моноклінній сингонії, просторова група $P2_1/c$, $Z=4$, параметри елементарної комірки становлять $a=0,9304(4)$, $b=0,8336$, $c=1,3004(5)$ нм [3, 4] або $a=0,92957(7)$, $b=0,83407(7)$, $c=1,30131(1)$ нм, $\beta=89,96(1)^\circ$ [5], структурний тип $NH_4Pb_2Cl_5$ [3–5].

Tl₃PbBr₅ кристалізується в орторомбічній [6] або тетрагональній [7] сингонії, просторова група $P2_12_12_1$ [6] або $P4_1$ [7], $Z=4$, з параметрами елементарної комірки $a=1,5399$, $b=0,9063$, $c=0,8532$ нм [6] або $a=0,8903$, $c=1,5486$ нм [7].

Для дослідження системи TlBr – PbBr₂ синтезували 11 зразків в повному концентраційному інтервалі. Вихідними матеріалами для приготування сплавів служили попередньо отримані та очищені зонною перекристалізацією бінарні броміди. Зразки синтезували безпосереднім сплавленням у відкачених до $1,33 \cdot 10^{-2}$ Па і запаяних кварцових ампулах. Максимальна температура синтезу становила 873 К. Після 6 год витримки, температуру поступово понижували (~ 20 К/год) до кімнатної температури.

Отримані сплави досліджували рентгенофазовим методом аналізу. РФА проводився методом порошку на дифрактометрі ДРОН–4–13 (CuK $_{\alpha}$ –випромінювання, зйомка по точках, $10^\circ \leq 2\Theta \leq 80^\circ$, крок зйомки $0,05^\circ$, час відліку в точці – 5с).

Дифрактограми синтезованих зразків системи TlBr – PbBr₂ (300 К) представлені на рис. 1.

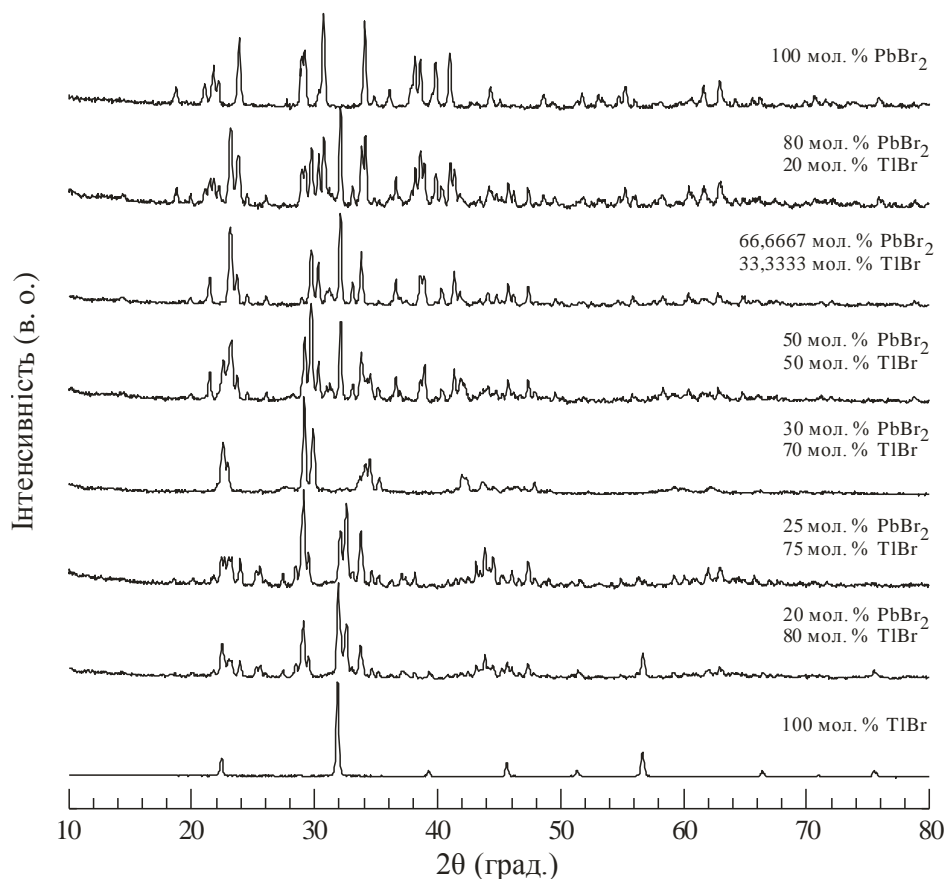

Рис. 1. Дифрактограми синтезованих зразків системи $\text{TlBr} - \text{PbBr}_2$

За даними рентенофазового аналізу в системі підтверджено існування двох сполук TlPb_2Br_5 і Tl_3PbBr_5 з складами 33,3333 та 75 мол.% TlBr . Порівнюючи візуально дифрактограми усіх зразків системи можна з певною імовірністю стверджувати утворення при співвідношенні $1\text{PbBr}_2 / 2\text{TlBr}$ утворення фази складу Tl_2PbBr_4 , а не TlPbBr_3 .

Сполука TlPb_2Br_5 проіндексована в моноклінній сингонії, просторова група $P2_1/c$ з параметрами елементарної комірки $a=0,92938$, $b=0,83387$, $c=1,30105$ нм, $\beta=89,8893^\circ$ (рис. 2).

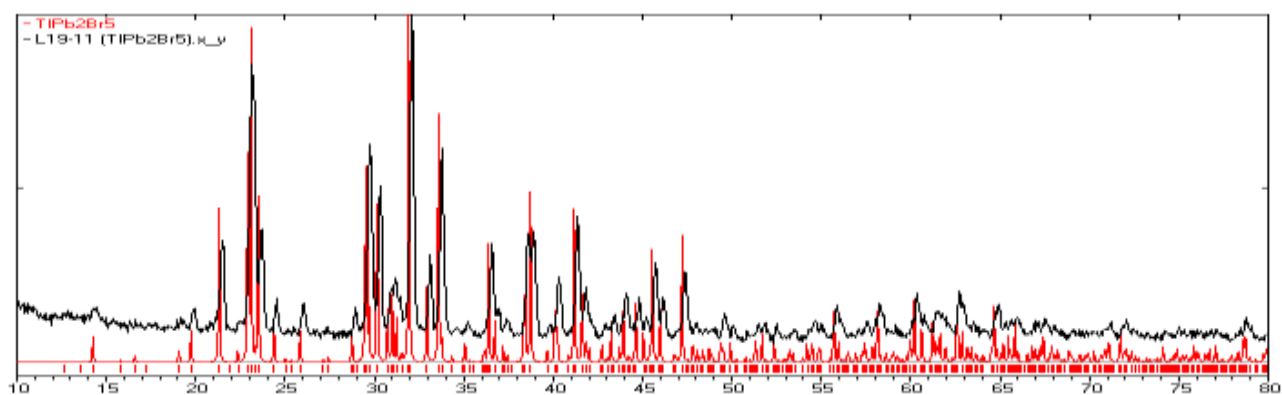

Рис. 2. Експериментальна і теоретична дифрактограми сполуки TlPb_2Br_5

Tl_3PbBr_5 кристалізується в орторомбічній сингонії, просторова група $P2_12_12_1$ з параметрами елементарної комірки $a=1,53815$, $b=0,90582$, $c=0,85274$ нм (рис. 3).

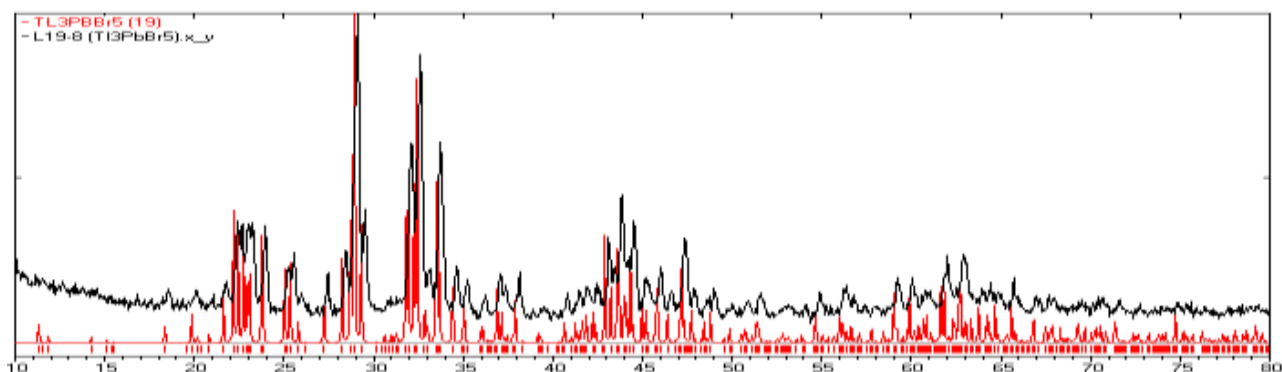

Рис. 3. Експериментальна і теоретична дифрактограми сполуки Tl_3PbBr_5

Сплав складу « $TlPbBr_3$ » є сумішшю $TlPb_2Br_5$ та Tl_3PbBr_5 . Дифракційні максимуми для $TlPb_2Br_5$ проявляються в області малих кутів. В області великих кутів проявляються відбиття сполуки Tl_3PbBr_5 . Параметри елементарної комірки сплаву « $TlPbBr_3$ » за $TlPb_2Br_5$ становлять $a=0,92853$, $b=0,83011$, $c=1,29434$ нм, $\beta=89,7505^\circ$; за Tl_3PbBr_5 наступні $a=1,53728$, $b=0,90253$, $c=0,84377$ нм.

Список використаних джерел:

1. Зайцева И. Я. Взаимодействие в тройной системе $HgBr_2-PbBr_2-CsBr$ / И. Я. Зайцева, И. С. Ковалева, В. А. Федоров // Журнал неорганической химии. – 2007. – Т. 52. – № 6. – С. 1012–1016.
2. Binary systems formed by Lead Bromide with (Li, Na, K, Cs and Tl) Br : a DTA and diffractometric study / M. Cola, V. Masarotti, R. Riccardi, C. Sinistri // Zeitschrift für Naturforsch. – 1971. – № 26. – P. 1328.
3. Beck H. P. A Study on AB_2X_5 Compounds (A: K, In, Tl; B: Sr, Sn, Pb; X: Cl, Br, I) / H. P. Beck, G. Clicque, H. Nau // Z. Anorg. Allg. Chem. – 1986. – V. 536. – № 5. – P. 35–44.
4. Ras F. G. Ammonium dilead chloride / F. G. Ras, D. J. W. IJdo, G. C. Verschoor // Acta Crystallographica B. – 1977. – V. 33. – № 1. – P. 259–260.
5. Khyzhun O. Y. Single crystal growth and the electronic structure of $TlPb_2Br_5$ / O. Y. Khyzhun, V. L. Bekenev, N. M. Denysyuk et al. // Optical Materials. – 2013. – V. 36. – № 2. – P. 251–258.
6. Keller H. L. Tief- Tl_3PbBr_5 , Darstellung und Kristallstruktur / H. L. Keller // Zeitschrift fuer Anorganische und Allgemeine Chemie. – 1981. – V. 482. – P. 154–162.
7. Keller H. L. Darstellung und Kristallstruktur von hoch- Tl_3PbBr_5 / H. L. Keller // Journal of the Less-Common Metals. – 1981. – V. 78. – P. 281–286.